

УДК 597.2/5 : 597.08 + 628.1

Ю. М. Ситник¹, П. Г. Шевченко², Р. О. Новіцький³, А. В. Подобайло⁴, С. М. Салій⁴

¹Інститут гідробіології НАН України

²Національний університет біоресурсів та природокористування України

³Дніпропетровський національний університет ім. Олесь Гончара

⁴Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

ВИДОВИЙ СКЛАД ІХТІОФАУНИ ВЕРХНЬОЇ ДІЛЯНКИ КАНІВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА ТА ПРИГИРЛОВОЇ АКВАТОРІЇ р. ДЕСНА

Досліджено видовий склад іхтіофауни верхньої, «річкової» частини (київської ділянки) Канівського водосховища та пригирлової ділянки р. Десна. Результати порівняно з матеріалами попередніх досліджень. Проаналізовано зміни населення риб, виявлено два нові інвазивні чужорідні види Канівського водосховища та р. Десна — ротан-головешка (*Perccotus glenii*) та чебачок амурський (*Pseudorasbora parva*). Видовий склад риб цих водойм поповнився 7 непромисловими та смітними видами.

Ю. М. Ситник¹, П. Г. Шевченко², Р. А. Новицький³, А. В. Подобайло⁴, С. М. Салій⁵

¹Інститут гідробіології НАН України

²Національний університет біоресурсів та природопольовання України

³Дніпропетровський національний університет ім. Олесь Гончара

⁴Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

ВИДОВОЙ СОСТАВ ИХТИОФАУНЫ ВЕРХНЕГО УЧАСТКА КАНЕВСКОГО ВОДОХРАНИЛИЩА И УСТЬЕВОЙ АКВАТОРИИ р. ДЕСНА

Исследован видовой состав ихтиофауны верхнего, «речного» участка (киевской акватории) Каневского водохранилища и устьевой акватории р. Десна. Результаты сравнивали с материалами предыдущих ихтиологических исследований. Проанализированы изменения населения рыб, выявлены два новых инвазивных чужеродных вида в составе ихтиофауны Каневского водохранилища и р. Десна — ротан-головешка (*Perccotus glenii*) и чебачок амурский (*Pseudorasbora parva*). Видовой состав рыб этих водоемов пополнился 7 непромысловыми и сорными видами.

Y. M. Sytnik¹, P. G. Shevchenko², R. A. Novitsky³, A. V. Podobaylo⁴, S. M. Saliy⁴

¹Ukrainian NAS Hydrobiology Institute

²National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

³Oles Honchar Dnepropetrovsk National University

⁴Taras Shevchenko Kiev National University

ICHTHYOFAUNA SPECIES OF THE UPPER KANIV RESERVOIR AND MOUTH AREA OF THE DESNA RIVER

It was studied the fish species of the upper part of Kaniv reservoir (Kyiv water area) and the mouth area of the Desna River. The found and preceding data of ichthyological research were compared. The

changes in the fish population were analyzed. Two new invasive alien fish species were discovered in the Kaniv reservoir and Desna River: Amur sleeper (*Perccotus glenii*) and Stone moroco (*Pseudorasbora parva*). Generally the ichthyofauna composition of these water bodies was supplemented with seven unmarketable and dirt species.

Вступ

Біорізноманіття – одна з особливостей біологічних систем, що розглядається з різних позицій. Воно формується під впливом сукупності факторів різної природи, абіотичних, біотичних і антропогенних. При цьому зміни градієнта факторів викликають відповідь на тому чи іншому рівні біорізноманіття у вигляді структурно-функціональних перебудов. Вищезгадані аспекти та зміни біорізноманіття під дією різних факторів піддаються вербалізації та чисельному виразу, тому можлива розробка описових і оціночних шкал. Чим різноманітніші зв'язки в екосистемах і популяціях, тим більше можливостей зберегти стабільність водного середовища. Збільшення рівнів забруднення викликає зменшення видового різноманіття [14]. Іншими словами, чим вище біорізноманіття, тим краще водне середовище для життєдіяльності гідробіонтів.

Відповідь у вигляді змін різних рівнів є відображенням стану водного середовища, яке може бути індикатором процесів, що відбуваються в екосистемі. При цьому рівні біорізноманіття з погляду індикаторної чутливості може мати різне значення. Перш за все, зміни спостерігаються у популяційних перебудовах (статева, вікова та інші структури). Надалі зміни спостерігаються у вигляді функціональних змін ценозів і екосистем (перебудови у складі компонентів угруповань, зміни трофічних ланок і потоків енергії тощо). Поряд із глобальним поглядом на різноманіття біосфери в цілому і гідросфери зокрема існує багато окремих важливих проблем і питань вивчення різноманіття, які мають регіональне й вузькоспеціальне значення.

Канівське водосховище на Дніпрі утворене в 1972–1976 роках вище греблі поблизу м. Канів. Водна площа складає близько 675 км², довжина – 162 км, об'єм – 2,6 км³, найбільша ширина – 5 км, середня глибина – 4,4 м, максимальна – 21 м. У середній та нижній частинах водосховища швидкість течії не перевищує 0,05 м/с, у верхній частині – 0,10–0,15 м/с. Рівень води у водоймі коливається в межах 0,5 м. Повний водообмін здійснюється 17–18 разів на рік. Водосховище мілководне. Площі мілководь складають до 38 % загальної площі акваторії. Найбільші глибини розташовані в місцях колишнього русла Дніпра та його приток. Правий берег високий [6; 9].

Річка Десна – друга за величиною після р. Прип'ять притока Дніпра, яка впадає у нього з лівого берега. Її довжина від верхів'я до гирла – 1 126 км. Територією України річка протікає від с. Мурав'я до гирла (довжина цієї ділянки – 605 км). Десна впадає у Дніпро двома рукавами, з яких лівий називається Десенкою. Його верхів'я запруджене з метою спрямувати усі води у головне русло Десни [9]. Сприятливі для риб численні затоки, заплави Дніпра та, особливо, р. Десенка, яка протікає паралельно руслу Дніпра, і є важливим фактором розмноження та нагулу молоді риб [29].

Мета роботи – оцінити зміни видового складу іхтіофауни верхньої частини Канівського водосховища та пригирлової ділянки р. Десна.

Матеріал і методи досліджень

Іхтіологічні дослідження проводили в літній період 2005–2007 років у пригирловій ділянці р. Десна (4 станції – с. Пухівка (руслова частина та три затоки на лівому березі річки) до Деснянського водозабору, після Деснянського водозабору, гирлова ділянка – при впадінні в Канівське водосховище); на Десенці – 3 станції (у районі

шлюзу, що відділяє Десенку від р. Десна, у районі урочища та поблизу Московського мосту) та русловій частині вище пішохідного мосту на Трухановому острові.

На прибережних ділянках молодь риб ловили тканкою з капронового сита № 8 довжиною 6 м, а у більш глибоких місцях відловлювали старшовікові групи риб за допомогою 25-метрової малькової волокуші.

Усього проведено 57 контрольних ловів і зібрано для аналізу 1 253 екземпляри молоді риб 39 видів. Дослідження проводили за загальновизнаними методичними вказівками [13–16; 15; 28]. Іхтіологічний матеріал опрацьовано в лабораторних умовах у свіжому вигляді. Під час аналізу морфобіологічних показників риб різних видів використано дані Л. С. Берга [5], О. П. Маркевича та І. І. Короткого [13], Ю. В. Мовчана та А. І. Смірнова [17], П. Й. Павлова [22], А. Я. Щербухи [30].

Систематичні назви представників іхтіофауни України приведено відповідно до вказівок авторів «Фауни України» [17; 19; 30], також використовували праці Ю. В. Мовчана зі співавторами [18], В. Ешмайера [31] та Д. Нельсона [33].

Результати та їх обговорення

Із літературних джерел відомо, що склад іхтіофауни цієї частини Дніпра та Десни, власне Десенки, нараховував понад 40 видів риб. Багато видів мали надзвичайно високу харчову цінність (осетер, оселедець, вирезуб, марена дніпровська та інші) [2–4; 11]. Більшість із промислово цінних риб у недалекому майбутньому, як для цих ділянок, так і для всього Дніпра, були втрачені. Із завершенням гідробудівництва склад риб та їх молоді скоротився на 8–10 видів і налічував не більше 35–37 таксонів, які належали до 9 родин [19; 22]. Однак у 1970-х роках видовий склад риб Десенки ще був відносно багатий і досить різноманітний. Промислово цінні та малоцінні промислові види риб складала до 80 % загальної кількості видів. Питома вага непромислових риб була незначною.

Наприкінці 1970-х – на початку 1980-х років кількість видів риб та їх молоді значно скоротилась – за різними даними до 21–28 видів. Більшість риб, чисельність яких раніше була високою, значно звузили свій ареал і зменшили чисельність. На початку 1980-х років виявлені стерлядь, марена дніпровська, рибець, гольян, в'юн, мишень, голець та інші риби, які хоч зрідка, але зустрічалися у 1970-х роках [6; 29].

За результатами наших досліджень видового складу іхтіофауни, на чотирьох станціях гирлової ділянки Десни та верхньої частини Канівського водосховища влітку 2005–2007 років відловлено 39 видів риб (табл. 1). У р. Десна поблизу с. Пухівка (у русловій частині та двох затоках) відловлено 26 видів, на станціях вище та нижче Деснянського водозабору – 11 та 14 видів відповідно. Зменшення кількості виловлених видів риб пояснюється змінами піщаних і мулистих донних відкладів на кам'яні та гравійні відсипки з поглибленням русла, що притаманно технологічним особливостям водозабірних споруд [10]. Саме каміння та кам'яні відсипки – добре місце для існування мишенька. Найбільший склад іхтіофауни зафіксовано у гирлі Десни – 28 видів.

Із літературних джерел відомо, що до складу населення риб Десни та її заплавних водойм входять у районі нижньої течії 27 видів [4], у заплавних водоймах на середній течії (села Кладьківка, Брусилів) – 18 видів [12], нижче Чернігова в районі Спаського – 16 видів, у прибережній зоні руслової частини ріки на середній течії – 22 види [2; 3], у районі Чернігів – Макошине – 22 види [7]. Порівнюючи літературні дані та власні матеріали, М. О. Полтавчук [24] стверджує, що в Десні та заплавних водоймах зустрічається не менше 34 видів риб, що належать до 8 родин: осетрових, щукових, коропових, в'юнових, сомових, тріскових, окуневих, бичкових (стерлядь, плітка, ялець, головень, в'язь, гольян, краснопірка, білизна, вівсянка, лин, підуст, пічкур, марена, вер-

ховодка, плоскирка, лящ, клепець, синець, чехоня, гірчак, карась золотий, карась сріблястий, сазан, голець, щипавка, в'юн, сом, миньок, судак, окунь, йорж, носар, бичок-бабка).

Таблиця 1

**Видовий склад молоді риб гірлової ділянки р. Десна
та верхньої частини Канівського водосховища (2005–2007 рр.)**

Вид	Станції відбору проб							
	гірлова ділянка р. Десна				верхня частина водосховища			
	с. Пухівка	До Деснянського водозабору	Після Деснянського водозабору	Гирло р. Десна	р. Десенка після шлюзу	р. Десенка в районі урочища	р. Десенка поблизу Московського мосту	о. Труханів, напроти вантажного порту
<i>Clupeonella cultriventris cultriventris</i> (Nordm.)	-	-	-	+	+	-	+	+
<i>Esox lucius</i> (L.)	+	-	+	-	+	+	-	-
<i>Rutilus rutilus</i> (L.)	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Leuciscus leuciscus leuciscus</i> L.	+	-	-	+	-	+	-	-
<i>L. cephalus cephalus</i> L.	+	-	-	+	-	+	-	-
<i>L. idus</i> (L.)	+	-	+	-	+	+	-	-
<i>Phoxinus phoxinus phoxinus</i> (L.)	-	-	-	+	-	+	-	-
<i>Scardinius erithrophthalmus</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	-
<i>Aspius aspius</i> L.	+	-	+	-	-	+	+	-
<i>Leocaspium delineatus</i> Heck.	-	+	+	+	+	+	+	-
<i>Tinca tinca</i> (L.)	+	-	-	-	+	-	-	-
<i>Gobio gobio gobio</i> L.	+	-	-	-	+	-	-	-
<i>Alburnus alburnus alburnus</i> (L.)	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Blicca bjoerkna bjoerkna</i> (L.)	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Abramis brama brama</i> (L.)	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>A. sapa sapa</i> (Pall.)	+	+	-	+	-	+	-	-
<i>A. ballerus</i> L.	+	-	-	+	-	+	-	-
<i>Pelecus cultratus</i> L.	-	-	-	+	-	+	+	-
<i>Rhodeus sericeus amarus</i> (Bloch) Pall.	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Carassius auratus gibelio</i> (Bloch)	+	-	-	+	+	+	+	-
<i>Cyprinus carpio</i> (L.)	-	-	-	+	+	+	+	-
<i>Gobitis taenia taenia</i> (L.)	+	-	-	-	+	+	-	-
<i>Misgurnus fossilis</i> L.	+	-	-	-	+	-	+	-
<i>Silurus glanis</i> L.	-	-	-	-	-	+	+	-
<i>Lota lota</i> L.	+	-	+	-	+	+	-	-
<i>Gasterosteus aculeatus aculeatus</i> (L.)	+	+	+	+	+	+	+	-
<i>Pungitius platygaster</i> (L.)*	-	-	-	+	+	+	+	-
<i>Syngnathus abaster nigrolineatus</i> Eichw.*	+	-	-	+	+	+	+	-
<i>Stizostedion lucioperca</i> L.	+	-	-	-	+	+	-	-
<i>Perca fluviatilis fluviatilis</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Gymnocephalus cernuus</i> L.	+	-	-	-	+	+	+	-
<i>G. acerinus</i> (Guld)	-	-	-	+	-	+	-	-
<i>Neogobius melanostomus</i> (Pall.)*	-	-	-	+	+	-	+	+
<i>N. kessleri kessleri</i> (Gunth.)*	-	-	-	+	-	-	-	+
<i>N. fluviatilis fluviatilis</i> (Pall.)	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>N. gymnotrachelus gymnotrachelus</i> (Kessl.)*	-	-	-	+	+	+	-	-
<i>Proterorhinus marmoratus</i> (Pall.)	+	-	-	+	+	-	-	-
<i>Pseudorasbora parva</i> (Schleg.)*	-	-	-	+	+	-	+	+
<i>Percocotus glenii</i> Dybowski*	-	-	-	+	-	-	+	+
Разом:	26	11	14	28	28	30	23	12

Примітка: * – уперше зареєстровані в межах обстеженої акваторії.

У наступних дослідженнях [23] стверджується, що у притоках середньої течії Десни (річки Убідь, Снов, Білоус, Шостка, Сейм, Остер) у межах України зустрічається не менше 33 видів риб. До вищенаведених видів необхідно додати бобирця та бистрянку. Необхідно відзначити першу реєстрацію в названих водоймах ротана-головешки – небезпечного чужорідного виду, який загрожує цінним видам риб, активно поїдаючи їх ікру та молодь.

У нижній течії Десни зустрічається до 37 видів риб. До перерахованих вище автори додають такі види як тюлька, голян, усач дніпровський.

За результатами досліджень, які проводили в гирлі р. Десна в червні – липні 1979–1980 років, знайдено 21 вид молоді риб, що належить до п'яти родин: щукових (щука), коропових (лящ, плітка, в'язь, головень, білизна, ялець, краснопірка, підуст, плоскирка, синець, верховодка, пічкур, клепець), окуневих (судак, окунь, йорж, носар), бичкових (бичок-пісочник, бичок-цуцик) і колючкових (колючка триголкова) [29].

На сучасному етапі на верхній ділянці Канівського водосховища широко представлені 8 видів: щука, плітка, краснопірка, білизна, верховодка, плоскирка, лящ і окунь. Часто також зустрічаються тюлька, ялець, вівсянка, підуст, клепець, синець, чехоня, гірчак, щипавка, йорж, носар, бички; рідко – бобирець, головень, лин, пічкур, голян, карась золотий, сазан, голец, сом і судак [26].

У р. Десна, її притоках і заплавних водоймах зустрічаються 36 видів риб: стерлядь, тюлька, щука, плітка, ялець, головень, в'язь, голян, краснопірка, білизна, вівсянка, лин, підуст, верховодка, плоскирка, лящ, окунь, клепець, синець, чехоня, гірчак, карась золотий, карась сріблястий, сазан, голец, в'юн, сом, вугор, минь, судак, окунь, йорж, носар, бичок-пісочник, бичок-цуцик, колючка триголкова [26].

Аналіз усіх доступних літературних джерел показав, що у складі іхтіофауни Десни не відзначали лише 7 видів риб: мала південна колючка, чорноморська пухлощока риба-голка, бичок-кругляк, бичок-головач, бичок-гонець, чебачок амурський і ротан-головешка.

На верхній частині київської ділянки Канівського водосховища дослідженнями охоплювали три станції на Десенці та одну – на русловій (судноплавній) частині напроти річкового (вантажного) порту.

На Десенці на першій станції (недалеко від шлюзу, що відділяє від основного русла р. Десна) виявлено 28 видів риб, у районі урочища Чорторій – 30 видів, поблизу Московського мосту – 23 види, на русловій частині поблизу острова Труханів – лише 12 видів. Пояснити такі результати можна різницею біотопів: три перші – переважно озерного типу, тобто відносно менш проточні, а четвертий – сильно проточний, типово річковий біотоп. Порівняння отриманих результатів і даних, наведених у літературних джерелах, показує, що в наших уловах зафіксовано найбільшу кількість видів, яка збільшилася за рахунок непромислових і смітних видів риб (табл. 2).

Наші результати також порівнювали (табл. 3) для гирлової ділянки Десни та ділянки цієї ж річки, але прикордонної з Росією, на території Деснянсько-Старогутського національного природного парку [27]. Слід відзначити досить значну різницю для двох ділянок відбору проб і подібні результати в одній. При цьому відлов риб проводили однаковими знаряддями. Іхтіофауна верхньої частини р. Десна в межах Деснянсько-Старогутського національного природного парку нараховує один вид круглоротих і 36 видів риб, що належать до 12 родин: Міногові – мінога українська; Осетрові – стерлядь; Щукові – щука; Коропові – плітка, ялець, головень, в'язь, краснопірка, білизна, вівсянка, лин, підуст, пічкур звичайний, марена дніпровська, верховодка, плоскирка, лящ, клепець, синець, рибець звичайний, чехоня, гірчак, карась золотий, карась сріблястий, короп; Балі-

торові – голец звичайний; Щипавкові – щипавка звичайна, в'юн звичайний; Вугрові – вугор звичайний; Сомові – сом звичайний; Миневі – минь річковий; Бабцеві – бабець звичайний; Окуневі – судак, окунь, носар, йорж звичайний; Бичкові – бичок-пісочник [27]. У той же час реальні дослідження дозволили виявити лише 15 видів риби (див. табл. 3).

Таблиця 2

**Порівняння видового складу молоді риби
верхньої частини Канівського водосховища (2001–2007 рр.)**

Вид	р. Десенка		Канівське водосховище, верхів'я	
	наші дані	[8]	район о. Труханів	[1]
	активні знаряддя лову (тканка, волокуша)			пасивні знаряддя лову (пастки)
<i>Clupeonella cultriventris cultriventris</i> (Nordm.)	+	+	+	–
<i>Esox lucius</i> (L.)	+	+	–	–
<i>Rutilus rutilus</i> (L.)	+	+	+	+
<i>Leuciscus leuciscus leuciscus</i> L.	–	+	–	–
<i>L. cephalus cephalus</i> L.	–	+	–	–
<i>L. idus</i> (L.)	+	+	–	–
<i>Phoxinus phoxinus phoxinus</i> (L.)	–	+	–	–
<i>Scardinius erithrophthalmus</i> L.	+	+	+	–
<i>Aspius aspius</i> L.	–	+	+	–
<i>Leocaspium delineatus</i> Heck.	+	+	+	–
<i>Tinca tinca</i> (L.)	+	–	–	–
<i>Gobio gobio</i> L.	+	–	–	–
<i>Alburnus alburnus alburnus</i> (L.)	+	+	+	+
<i>Blicca bjoerkna bjoerkna</i> (L.)	+	+	+	+
<i>Abramis brama brama</i> (L.)	+	+	+	+
<i>A. sapa sapa</i> (Pall.)	–	+	–	–
<i>A. ballerus</i> L.	+	+	–	–
<i>Pelecus cultratus</i> L.	–	+	+	–
<i>Rhodeus sericeus amarus</i> (Bloch)	+	+	+	+
<i>Carassius auratus gibelio</i> (Bloch)	+	+	+	–
<i>Cyprinus carpio</i> (L.)	+	+	+	–
<i>Gobitis taenia taenia</i> (L.)	+	+	–	–
<i>Misgurnus fossilis</i> L.	+	–	+	–
<i>Silurus glanis</i> L.	–	+	+	–
<i>Lota lota</i> L.	+	+	–	–
<i>Gasterosteus aculeatus aculeatus</i> (L.)	+	+	–	–
<i>Pungitius platygaster</i> (L.)	+	+	+	–
<i>Syngnathus abaster nigrolineatus</i> Eichw.	+	+	+	–
<i>Stizostedion lucioperca</i> L.	+	+	+	–
<i>Perca fluviatilis fluviatilis</i> L.	+	+	+	–
<i>Gymnocephalus cernuus</i> L.	+	+	+	–
<i>G. acerinus</i> (Guld)	–	+	–	–
<i>Percocotus glenii</i> Dybowski	+	–	+	–
<i>Neogobius melanostomus</i> (Pall.)	+	+	+	+
<i>N. kessleri kessleri</i> (Gunth.)	–	+	–	–
<i>N. fluviatilis fluviatilis</i> (Pall.)	+	+	+	–
<i>N. gymnotrachelus gymnotrachelus</i> (Kessl.)	+	+	–	–
<i>Proterorhinus marmoratus</i> (Pall.)	–	+	–	–
<i>Pseudorasbora parva</i> (Schleg.)	+	+	–	–
Разом:	29	35	21	6

Порівнюючи результати наших досліджень і літературних даних [27] для верхньої ділянки Десни в межах України, можна виявити спорідненість для руслових ділянок 14–15 видів та збільшення видового складу риби у затоках і гирловій ділянці.

**Порівняння видового складу молоді риб
гирлової ділянки та верхньої (на кордоні з Росією) частини р. Десна**

Вид	Станції відбору проб			
	с. Пухівка	Після Деснянського водозабору	Гирло р. Десна	Верхня ділянка р. Десна в межах України [27]
<i>Clupeonella cultriventris cultriventris</i> (Nordm.)	–	–	+	–
<i>Esox lucius</i> (L.)	+	+	–	+
<i>Rutilus rutilus</i> (L.)	+	+	+	+
<i>Leuciscus leuciscus leuciscus</i> L.	+	–	+	+
<i>L. cephalus cephalus</i> L.	+	–	+	–
<i>L. idus</i> (L.)	+	+	–	+
<i>Phoxinus phoxinus phoxinus</i> (L.)	–	–	+	–
<i>Scardinius erithrophthalmus</i> L.	+	+	+	+
<i>Aspius aspius</i> L.	+	+	–	–
<i>Leocaspium delineatus</i> Heck.	–	+	+	–
<i>Tinca tinca</i> (L.)	+	–	–	+
<i>Gobio gobio gobio</i> L.	+	–	–	+
<i>Alburnus alburnus alburnus</i> (L.)	+	+	+	+
<i>Blicca bjoerkna bjoerkna</i> (L.)	+	+	+	+
<i>A. brama brama</i> (L.)	+	+	+	+
<i>A. sapa sapa</i> (Pall.)	+	–	+	–
<i>A. ballerus</i> L.	+	–	+	–
<i>Pelecus cultratus</i> L.	–	–	+	–
<i>Rhodeus sericeus amarus</i> (Bloch) (Pall.)	+	+	+	+
<i>Carassius auratus gibelio</i> (Bloch)	+	–	+	–
<i>Cyprinus carpio</i> (L.)	–	–	+	–
<i>Gobitis taenia taenia</i> (L.)	+	–	–	+
<i>Misgurnus fossilis</i> L.	+	–	–	–
<i>Lota lota</i> L.	+	+	–	+
<i>Gasterosteus aculeatus aculeatus</i> (L.)	+	+	+	–
<i>Pungitius platygaster</i> (L.)	–	–	+	–
<i>Syngnathus abaster nigrolineatus</i> Eichw.	+	–	+	–
<i>Stizostedion lucioperca</i> L.	+	–	–	–
<i>Perca fluviatilis fluviatilis</i> L.	+	+	+	+
<i>Gymnocephalus cernuus</i> L.	+	–	–	–
<i>G. acerinus</i> (Guld)	–	–	+	–
<i>Neogobius melanostomus</i> (Pall.)	–	–	+	–
<i>N. kessleri kessleri</i> (Gunth.)	–	–	+	–
<i>N. fluviatilis fluviatilis</i> (Pall.)	+	+	+	+
<i>N. gymnotrachelus gymnotrachelus</i> (Kessl.)	–	–	+	–
<i>Proterorhinus marmoratus</i> (Pall.)	+	–	+	–
<i>Pseudorasbora parva</i> (Schleg.)	–	–	+	–
<i>Perccotus glenii</i> Dybowski	–	–	+	–
Разом:	26	14	28	15

Упродовж усього періоду досліджень в активні знаряддя лову жодного разу не потрапили представники інтродукованих видів далекосхідної іхтіофауни: товстолибики білий і строкатий, білий амур, хоча ці види мають широке розповсюдження на акваторії Канівського водосховища та його придаткової системи. Такі представники чужорідної іхтіофауни як ротан-головешка (знайдений у басейні р. Стугна – притоки Канівського водосховища в 2001 р. [8]) і чебачок амурський зустрічались у всіх пробах, отриманих у 2005–2007 роках на р. Десенка та в гирлі Десни. Серед основних причин,

що призвели до зникнення чи скорочення чисельності багатьох видів риб, потрібно назвати зменшення кількості нерестовищ, відсутність на них необхідної лучної рослинності, яка витримує тривале затоплення, численне їх заростання повітряно-водною рослинністю, значні коливання рівнів води, різке зменшення водообміну та швидкостей течії.

Висновки та рекомендації

Дослідження видового складу іхтіофауни на чотирьох станціях гирлової ділянки р. Десна у 2005–2007 роках зафіксували 39 видів риб. У Десні поблизу с. Пухівка відловлено 26 видів, на станціях вище та нижче Деснянського водозабору – 11 та 14 видів відповідно. Зменшення кількості виловлених видів риб пояснюється змінами піщаних і мулистих донних відкладів на кам'яні та гравійні відсіпки з поглибленням русла (технологічні особливості водозабірних споруд). Найбільше видове різноманіття іхтіофауни зафіксоване в гирлі Десни (28 видів).

На Десенці на першій станції (неподалік від шлюзу, що відділяє річку від основного русла Десни) виявлено 28 видів риб; у районі урочища Чорторий – 30, поблизу Московського мосту – 23, на русловій частині поблизу о. Труханів – лише 12 видів. Відмінність видового складу пояснюється різницею біотопів: три перші – переважно озерного типу, четвертий – типово річковий біотоп.

Порівняно з відомими літературними даними, в наших уловах зафіксовано найбільшу кількість видів. Видовий склад іхтіофауни Канівського водосховища та р. Десна в середині 2000-х років поповнився 7 непромисловими та смітними видами риб: колючкою триголковою, колючкою малою південною, чорноморсько-азовською тюлькою, чорноморською пухлощогою рибою-голкою, бичками (головачем, кругляком, цуциком). У складі іхтіофауни верхньої ділянки Канівського водосховища та пригирлової акваторії р. Десна зареєстровано два інвазивні чужорідні види: ротанг-головешка та чебачок амурський.

Бібліографічні посилання

1. **Алексієнко М. В.** Видовий склад та особливості просторового розподілення молоді риб двох станцій Канівського водосховища // Рибне господарство. – 2004. – Вип. 63. – С. 9–12.
2. **Белінг Д. О.** Дніпро та його рибні багатства. – К. : Вид-во ВУАН, 1935. – 162 с.
3. **Белінг Д. О.** Іхтіофауна р. Десни // Зб. праць Зоол. музею. – 1935. – № 16. – С. 93–105.
4. **Белінг Д.** Характеристика рибного населення нижньої течії р. Десни / Д. Белінг, О. Ляшенко, П. Носаль // Тр. гідробіол. станції. – 1935. – № 13.
5. **Берг Л. С.** Рыбы пресных вод СССР и сопредельных стран. – М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1949. – Ч. 3. – С. 937–1381.
6. **Беспозвоночные** и рыбы Днепра и его водохранилищ. – К. : Наук. думка, 1989. – 242 с.
7. **Білий М. Д.** Аналіз складу промислової риби р. Десни // Тр. гідробіол. станції. – 1935. – № 10.
8. **Влияние** рыбного хозяйства на биологическое разнообразие в бассейне реки Днепр. Определение пробелов и проблем / В. Д. Романенко, С. А. Афанасьев, В. Б. Петухов и др. – К. : Академперіодика, 2003. – 188 с.
9. **Географічна** енциклопедія України: в 3 т. / О. М. Маринич та ін. – К. : Укр. енциклопедія, 1989. – Т. 1. – 450 с.
10. **Донные** отложения водохранилищ и их влияние на качество воды / А. К. Денисова, Е. П. Пахмина, В. И. Новиков, А. К. Рябов. – К. : Наук. думка, 1987. – 164 с.
11. **Кесслер К. Ф.** Естественная история губерний Киевского учебного округа: Рыбы. – К., 1856. – 98 с.

12. **Ляшенко О.** Аналіз складу рибного населення (переважно молоді риби) заплавних водойм р. Десни на ділянці від с. Кладьківки до с. Брусилова // Тр. гідробіол. станції. – 1935. – № 10.
13. **Маркевич О. П.** Визначник прісноводних риб УРСР / О. П. Маркевич, Й. І. Короткий. – К. : Рад. школа, 1954. – 208 с.
14. **Методи** гідроекологічних досліджень поверхневих вод / О. М. Арсан, О. А. Давидов, Т. М. Дяченко та ін. – К. : Логос, 2006. – 408 с.
15. **Методика** збору і обробки іхтіологічних і гідробіологічних матеріалів з метою визначення лімітів промислового вилучення риб з великих водосховищ і лиманів України. – К. : Ін-т рибного госп-ва, 1998. – 67 с.
16. **Методические** рекомендации по сбору и обработке материалов при гидробиологических исследованиях. – Л. : Наука, 1984. – 52 с.
17. **Мовчан Ю. В.** Коропові. Ч. 1. Плітка, ялець, голян, краснопірка, амур, білизна, верхівка, лин, чебачок амурський, підуст, пічкур, марена / Ю. В. Мовчан, А. І. Смірнов // Фауна України. – В 40 т. – Т. 8, вип. 2. – К. : Наук. думка, 1981. – 428 с.
18. **Мовчан Ю. В.** Круглоротые и рыбы / Ю. В. Мовчан, Л. Г. Манило, А. И. Смирнов, А. Я. Щербуха // Каталог коллекций Зоологического музея ННПМ НАН Украины. – К. : Зоомузей ННПМ НАНУ, 2003. – 241 с.
19. **О заносе** рыбы в системы водоподготовки (на примере Деснянского водопровода) / Н. В. Коваль, И. Е. Дячук, Ю. А. Волненко, В. А. Кундиев // Гидробиол. журн. – 1979. – Т. 15, № 4. – С. 58–62.
20. **Павлов Д. С.** Оптомоторная реакция и особенности ориентации рыб в потоке воды. – М. : Наука, 1970. – 148 с.
21. **Павлов Д. С.** Биологические основы защиты рыб от попадания в водозаборные сооружения / Д. С. Павлов, А. М. Пахоруков. – М. : Пищ. пром-сть, 1973. – 66 с.
22. **Павлов П. Й.** Личинковохордові (асцидії, апендикулярії), безчерепні (головохордові), хребетні (круглороті, хрящові риби, костисті риби – осетрові, оселедцеві, анчоусові, лососеві, харіусові, щукові, умброві) // Фауна України. – В 40 т. – Т. 8, вип. 1. – К. : Наук. думка, 1980. – 352 с.
23. **Полтавчук М. А.** Ихтиофауна притоков Десны в рыбохозяйственном кадастре СССР / М. А. Полтавчук, А. Я. Щербуха // Вестн. зоол. – 1988. – № 2. – С. 24–29.
24. **Полтавчук М. О.** Рибне населення та рибопродуктивність Десни і вплив на них промислових та побутових стоків // Десна в межах України. – К. : Наук. думка, 1964. – С. 133–144.
25. **Правдин И. Ф.** Руководство по изучению рыб. – М. : Пищ. пром-сть, 1966. – 376 с.
26. **Сабодаш В. М.** Риби водойм Київського довкілля. Науково-екологічний і правовий посібник / В. М. Сабодаш, Ю. Г. Процан, А. І. Смірнов. – К. : Фітосоціоцентр, 2003. – 192 с.
27. **Ткаченко В. О.** До вивчення іхтіофауни Деснянсько-Старогутського національного природного парку // Наук. зап. Тернопільського держ. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. – 2005. – № 3 (26). Спец. вип.: Гідроекологія. – С. 433–435.
28. **Чугунова И. И.** Методика изучения возраста и роста рыб. – М. : Наука, 1952. – 175 с.
29. **Шевченко П. Г.** Условия обитания, численность, распределение и рост молоди промысловых рыб устья Десны / П. Г. Шевченко, Н. В. Коваль, Л. В. Ворончук // Гидробиол. журн. – 1986. – Т. 22, № 3. – С. 107–109.
30. **Щербуха А. Я.** Окунеподібні // Фауна України. – В 40 т. – Т. 8, вип. 4. – К. : Наук. думка, 1982. – 384 с.
31. **Eschmeyer W. N.** Catalog of Fishes. – San Francisco : California Academy of Science, 1998. – Vol. 1/3. – 448 p.
32. **Gasso V.** Research priorities for freshwater biodiversity in Ukraine / V. Gasso, R. Novitsky, S. Afanasyev, M. Son // Water for Life: Research Priorities for Sustaining Freshwater Biodiversity. – EPBRS Meeting. Executive summary. – Brdo (Slovenija), 2008. – P. 78.
33. **Nelson J. S.** Fishes of the world. – 3rd ed. – New York – Singapore : J. Wiley&Sons, 1994. – 600 p.

Надійшла до редакції 29.07.2012